

ВПЕЧАТЛЕНИЯ ОТ АРХИВА НА ПРОФ. ИВАН С. СТЕФАНОВ

Добрин Тодоров

Минно-геоложки университет "Св. Иван Рилски", 1700 София

РЕЗЮМЕ: В доклада се представят впечатления от първичната обработка на личния архив на проф. д.ф.н. Иван Софрониев Стефанов (1946-2005). Тези впечатления дават материал за размисъл върху делото на един от най-значимите български философи, оставил трайна диря в модерната ни философска култура. Докосването до материалите от неговия архив е пореден повод за пораждане на възхищение от сериозното и отговорно отношение на проф. Стефанов към неговата професионална работа, осъществявана предимно в полето на немската класическа философия, и най-вече на Кантовия трансцендентален идеализъм с неговите по-късни рецепции. Съдържанието на архива говори за достойното му академично и човешко поведение, като потвърждава репутацията на проф. Стефанов на образец за академични отношения между студент и университетски преподавател.

IMPRESSIONS FROM THE ARCHIVE OF PROF. IVAN S. STEFANOV

Dobrin Todorov

University of Mining and Geology "St. Ivan Rilski", 1700, Sofia

ABSTRACT: The impressions from the rough work on the personal archive of prof. Ivan Sofroniev Stefanov (1946-2005) are presented in this paper. These impressions give material for reflection over the deed of one of the most significant Bulgarian philosophers who has left permanent trace in our modern philosophical culture. Touching the materials from his archive is one more occasion to be impressed by the serious and responsible work of prof. Stefanov towards his professional work mostly on the field of the German classical philosophy and especially on Kant's transcendental idealism with its later receptions. The content of the archive speaks of his academic and personal behavior with dignity, confirming prof. Stefanov's reputation of an academic relationship model between a student and a university lecturer.

Когато приех поканата от ръководството на Философския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ да помогна, заедно с проф. А. Стаматов, за първичната обработка на личния архив на проф. д.ф.н. Иван С. Стефанов (1946-2005), се ръководах както от професионален интерес, така и от естественото човешко любопитство към интимната лаборатория на един от най-значимите български философи, оставил трайна диря в модерната ни философска култура. Това любопитство се подхранва от дългогодишното ми уважение към работата на проф. Стефанов. Подобно на десетки мои колеги и аз съм силно впечатлен от неговия висок професионализъм и рядко срещани човешки качества. Уважението ми към „добрия човек“, както го наричахме в приятелска среда, се зароди у мен още през студентските години, когато той бе все още асистент по дисциплината „Философия на Новото време“. Вниманието и доброжелателността, проявявани от И. Стефанов към нас, правещите плахи стъпки при навлизането в сложната проблематика на немската класическа философия, се превърнаха в образец за академични отношения между студент и университетски преподавател. Впоследствие първоначалните ми отлични впечатления многократно се потвърдиха и разгърнаха в траен респект от достойното академично и човешко поведение на проф. Стефанов. Докосването до материалите от неговия архив, макар и само като първоначално описване, бе пореден повод за пораждане

на възхищение от сериозното и отговорно отношение на Иван Стефанов към професионалната му работа.

Първият поглед към този архив предизвика у мен разнородни впечатления. От една страна ме поразих неговата величина. Той е изключително обширен като обем и времеви обхват. Съдържанието му варира от студентски конспекти и разработки до изследвания, осъществени от проф. Стефанов през последните години от живота му. От друга страна бяха потвърдени предварителните ми очаквания за методичност, граничеща с педантизъм при подреждането на материалите. Почти всички от тях се намират в подвързани томове (17 бр.) и тетрадки с твърда корица (14 бр.), като всяка поредица е последователно номерирана. От останалите материали повечето са в папки, включващи ръкописи, машинописни текстове, библиографски справки, изрезки от печатни издания и др. Към архива принадлежи и личният екземпляр на проф. Стефанов от Хегеловата „Философия на правото“ (чийто преводач той е, заедно с Д. Денков), с авторски бележки към въвеждащата студия. На трето място се открие разнообразието на съдържащите се в архива текстове – най-вече собствени, но и на други автори. Не на последно място у мен предизвикаха изненада някои материали, които ме карат да видя в друга светлина човека Иван Стефанов. Става дума главно за един индивидуален психотест, изглеждащ непретенциозен и подлежащ на бърза забравя от почти всеки, на когото би попаднал пред очите, но все пак запазен от проф.

Стефанов, който очевидно е видял в него източник на значимо знание.

Както може да се очаква, централно място в архива заемат черновите варианти на собствени разработки, като се започне със студентски работи и се завърши със зрялото творчество. Съхранена е неговата дипломна работа на тема „Опит за анализ на историко-философската концепция на Л. Фойербах“ (машинопис от 22 с.). Запазени са машинописни варианти на основния текст и авторефератът на дисертационния му труд „Трансценденталната диалектика в теоретичната философия на Кант“ (за придобиване на научната степен „кандидат на философските науки“). Налични са текстовете и на приживе публикуваните от него монографии: „Кант и проблемът за диалектиката“ (ръкопис), „Диалектиката на Фихте“ (машинопис), „Трансценденталната философия и метафизиката“ (ръкопис, машинопис). Не липсват черновите на студията „Материализмът на Пол Холбах“, статията „Н. Хартман и Кант. Проблемът за възможността на метафизиката и на една „критическа онтология“ (отпечатана в сп. „Философски преглед“, бр. 3, 1991), персоналните статии от речника „Философите“ (подготвен в съавторство с Р. Радев и А. Личев), преводи (напр. на статии от Й. Реман, Р. Лаут и Е. Фукс в сп. „Философска мисъл“, съответно в бр. 12, 1982 и бр. 8, 1986) и други разработки на проф. Стефанов (напр. „Пол Холбах като философски мислител“). Нужно е специално да се отбележи, че при описанието на материалите от архива не бяха открити лекциите на проф. Стефанов от курса му върху немската класическа философия, който изнасяше през последните години пред студентите от специалност „философия“ в СУ „Св. Климент Охридски“. За откриването и публикуването им трябва да се прояви специална грижа, тъй като те несъмнено представляват ценен елемент от наследството на проф. Стефанов.

Разбира се, най-голям интерес за изследователя на един личен архив будят непубликуваните авторови текстове. Те говорят както за непознатите на широката публика резултати от идейните му търсения, така и за неговите намерения за бъдещи анализи. В това отношение архивът на проф. Стефанов е истинска съкровищница, доколкото съдържа редица неотпечатани текстове, намиращи се в различна фаза на подготовка. Като истинско „злато“ могат да се оценят ръкописите на две завършени, но досега неизвестни на почитателите на творчеството на проф. Стефанов монографии. Едната носи заглавието „Кант и постнеокантианството“ и е впечатляваща със своя обем от 410 ръкописни страници, а другата е озаглавена „За историко-философския емпиризъм (Из разговора на трима историци на философията)“ и представлява ръкопис в обем от 164 страници. Дори само темите, които са разглеждани в тези трудове, са достатъчно интригуващи за професионалните философи. Като особено изкушаващо за историците на философията звучи заглавието на втората от тях, тъй като изглежда, че в тази разработка проф. Стефанов е анализирал в нестандартна форма методологически проблеми на историко-философското изследване. Убеден съм, че почитателите на трансценденталната философска традиция биха искали да видят час по-скоро издадена не само посочената по-горе внушителна като обем монография, но и студията на проф. Стефанов „Изходната

проблематика на трансценденталния идеализъм на Кант (Историко-генетичен анализ)“. Разбира се, това би могло да стане след внимателна обработка на ръкописните текстове и научна редакция от подготвени специалисти в дадената проблематика.

За изграждането цялостния облик на учения и човека Иван Стефанов, както и за по-доброто разбиране на възлнувалите го проблеми и идеи, несъмнено важна роля биха изиграли онези текстове от неговия архив, които не са били готови според него за публично огласяване. Такива за мен са най-вече две ръкописни наброски, озаглавени съответно „За неокантианската интерпретация на Кант. Хайдегер“ (два листа) и „Кант и Айнщайн за пространството и времето“ (три листа). Тези текстове вероятно ще хвърлят нова светлина върху посоките в изследователските търсения на проф. Стефанов, които, уви, не се реализираха в цялостни и завършени трудове.

Вниманието на интересуващите се от генезиса на възгледите на проф. Стефанов несъмнено би било привлечено от подготвителните материали за авторските му разработки в неговия архив. Тук се открояват обширните конспекти на изследвания от немски автори, правени от И. Стефанов в началото на 80-те години на XX век, вероятно по време на неговите специализации в Берлин и Виена. Смайващ е не само обемът на тези подробни записки – 2961 страници в 11 тетрадки по история на философията, но и начинът на тяхното оформление: изписването е с равен, добре оформен и четлив почерк, като някои пасажии са подчертани с различни на цвят моливи, очевидно според тяхната значимост. Разработването на голям обем от подготвителни материали за изследванията на проф. Стефанов свидетелства за неговата огромна работоспособност, самодисциплина и методичност в дейността му.

В архива са съхранени редица студентски конспекти на текстове от български и чуждестранни автори, третиращи проблеми както от областите на философията (гносеология, етика, естетика), така и на социалните, стопанските и поведенчески науки (социология, политическа икономика, психология). Много вероятно е те да са подпомагали подготовката на И. Стефанов за семинарни занятия. Към тази категория материали могат да бъдат отнесени записките на студента Иван Стефанов на лекции по „История на философията“, „Критика на съвременната буржоазна философия“, „Диалектически материализъм“, „Етика“, „Естетика“ и други изучавани от него предмети. Наличието на толкова широк кръг от учебни материали говори за способността на проф. Стефанов да вижда ценност дори във вече изглеждащи лишени от актуалност идеи. Неговото старание да запази и най-сепмплите философски прозрения е добър урок за тези, които с лека ръка са готови да пренебрегнат резултатите от диренията на своите предходници. От друга страна, неговите записки и конспекти са изключително ценен източник на данни за характера и съдържанието на специализираното образование по философия у нас от края на 60-те и началото на 70-те години на отминалото столетие. При евентуални бъдещи изследвания в това отношение важна роля биха могли да изиграят и други материали от архива: циклостилени издания на лекции от Е. Панова, П. Славов,

И. Тасев и други преподаватели от онзи период, както и машинописът „История на марксистката философия“.

Архивът на проф. Стефанов съдържа многобройни чужди текстове, като се започне с разработки на негови колеги от Университета (напр. Е. Панова, А. Давидов, Н. Кочев), премине се през изследвания на вече позабравени чуждестранни автори (като съветския философ М. Т. Йовчук) и се стигне до студентски работи (като тази на студента по право Светломир Баев „Европейската сигурност и съвременното международно право“). Запазването на подобни текстове потвърждава не само моето, но и на редица колеги впечатление за изключителната благосклонност и уважение на проф. Стефанов към резултатите от изследователските усилия на другите автори. Пословичната му коректност и добронамереност към професионалната работа на неговите колеги особено ясно личи от многобройните му оценяващи текстове. В архива се намират няколко десетки рецензии, отзиви, мнения и изказвания на проф. Стефанов за различни по характер текстове – от „големи“ докторати до курсови работи. Бъдещата им обработка ще даде допълнителен материал за осмисляне на тази изключително важна страна от делото на Иван Стефанов. Още сега обаче може да се каже без колебание, че той беше един от най-желаните рецензенти в неголямата академична колегия на българските философи. Вероятно са стотици текстовете, които проф. Стефанов внимателно е прочел и осмислил в стремежа си да подпомогне авторите им за тяхното подобряване. Съзнателното насочване на толкова много хора към проф. Стефанов за рецензиране на разработките им се дължи не толкова на

винаги търсеното от него позитивно съдържание в оценяваните текстове, но и на задълбочения и критичен анализ, резултатите от който той поднасяше по начин, максимално щадящ достойнството и подхранващ себеуважението на авторите. И. Стефанов разглеждаше като изпълнение на професионален дълг рецензентската работа, която иначе не е особено атрактивна, особено за най-високо квалифицираните учени. В това отношение той ненатрапливо преподаде още един урок, който не бива да бъде забравян.

Споделените дотук впечатления от архива на проф. Иван С. Стефанов ми дават основание да смятам, че занапред той би трябвало да бъде обект на особено внимание и грижа от страна на българските философи. Архивът може да играе важна роля поне в две отношения. От една страна той несъмнено би бил изключително полезен за навлизане не просто в интелектуалния, но и в духовния свят на рано напусналия ни проф. Стефанов. Неговото дело несъмнено и занапред ще привлича вниманието на българските философи, а при добро популяризиране и на онези зад граница. От друга страна съдържащите се в архива материали документират не просто индивидуалните търсения на най-проникновения познавач у нас на трансценденталната философска парадигма. Те носят печата на философския живот от последните десетилетия на тоталитарната и първите години на посттоталитарната епоха в модерна България. Наш дълг е да ги съхраним и осмислим. Това е най-малкото, което можем да сторим за колегата, приятеля и учителя Иван С. Стефанов.

*Препоръчана за публикуване от катедра
„Философски и социални науки“, Хуманитарен департамент*